

SVERIGE, HÖSTEN 1996

ODD EIKEN

Det finns ingenting i vår svenska historia som talar emot att vi skulle kunna få ett politisk klimat där det råder en grundläggande consensus kring vad som krävs för ett blomstrande företagsklimat, sunda och måttliga offentliga finanser och fungerande civila trygghetsnät.

Taxin lämnar asfaltvägen, några minuter från Kalmars flygplats. På programmet står "Finns det hopp för Sverige – hot och möjligheter för företagandet". Enligt inbjudan skall jag inleda och starta diskussionen mellan ett 30-tal småländska företagare som lyckats slita sig loss för att höja blicken och diskutera omvärldsfrågor på en dags företagarforum.

Det knastrar i gruset när bilen stannar framför en vacker 1700-tals byggnad. Det är som det plägar vara i konferenssammanhang: En vacker byggnad, som finns avbildad i säljbroschyren tillsammans med optimistiska tidsberäkningar av avståndet till olika golfbanor, joggingspår och flygplatser. Där äts det. Och sedan,

ODD EIKEN är SAF:s informationsdirektör och f.d. redaktör för *Svensk Tidskrift*.

en myriad av trista baracker med rum, konferenssalor och grupprum, sannolikt byggda under 1970-talets konferensexplosion, i kölvattnet av MBL-informationsmedel, förnyelsefonder och generösa landstingsbidrag till folkrörelserna. Där bos och konfereras det.

Receptionen är obemannad. Framför disken står istället en tavla där någon skrivit upp alla anläggningens grupprum och vilka grupper som befolkar dem idag. "LAN, LAN, LAN, LAN, LAN, Trygghetsrådet, företagarforum" står det på tavlan. I ett komplicerat korridorsystem söker jag mig fram mot rummet som påstods hysa företagarna. I varje soffgrupp och varje krok jag passerar sitter deltagare från LAN. Det visar sig vara en "jobbsökarkurs" från Länsarbetsnämnden, som just ajournerat sig för gruppvisa övningar i att skriva jobbsökARBREV och meritförteckningar.

Jag går in i det rum som tavlan i receptionen påstod skulle vara be-

folkat av företagare. Blickarna från ett tjugotal personer runt ett u-format bord säger att jag inte är någon väntad föreläsare. – Skall du till företagarna, säger kursledaren, – de var så få att de har flyttat till rum 7, det här är Trygghetsrådet.

Han har rätt. Av trettio anmälda företagare har hälften fått förhinder. Det är jobb som kommit upp, kunder som pockat på och medarbetare som blivit sjuka. Inför de återstående själarna drar jag mina punkter och diskussionen tar vid.

– Just nu skulle jag kunna anställa tre, säger en företagare i verkstadsbranschen, – men jag tror inte jag törs. Det är ett stort åtagande, jag vet inget om orderläget nästa år, jag vet inget om skatten, jag vet inte vad elen kostar och jag vet inte ens vilken valuta vi jobbar med, konstaterar han. Så fortsätter diskussionen. Som de flesta konferenser, står de flesta på samma sida och stärker varandra i övertygelsen. – Vi måste för f-n gå ut till alla så det hörs, i TV och radio

och tidningar. Vad är det egentligen som har gått snett i Sverige och... Den engagerade företagaren avbryts av en leende konferensvärdinna som öppnar dörren. Hon undrar om vi möjligen kan flytta vår kaffepaus en kvart. Både jobbsökarkursen och Trygghetsrådet var ju fler än de hade anmält och vi var färre. Vi accepterar, och en byggentreprenör vänder sig till den nyss avbrutne företagaren; – du höll på att säga nått, Bertil...

Det är inte svårt att visa att det gått snett i Sverige. Vi satte oss vid ett dukat bord 1945. När europa låg i ruiner var vi rustade med en stor industri redo att pumpa ut vad europa behövde. Vi hade lägst skatter i europa och blev snart rikast i världen. Arbetslöshet var något man läste om i skolan, men sällan upplevde.

Nu tillhör vi Europas sämre halva i ett stort antal indikatorer. Då och då får staten balans i budgeten och betalar till och med av på statskulden. Det brukar typiskt sett ackompanjeras med glada hurrarop om att krisen är över och att nu avslutas snart den trista parentes vi levte i sedan 1960-talet. Men lika typiskt, är att denna andhämtning brukar inträffa efter en högkonjunktur, inledd med en devalvering och påföljande vinstuppgång i exportsektorn och parad med väsentliga skattehöjningar (fast beroende på gängse

utkikspostion kallade inkomstförstärkningar).

Så var det på 1980-talet och så är det i dag, fast med den skillnaden att fallhöjden varje gång blivit lägre. Vår ekonomis förmåga att anpassa sig och förändras är i avtagande. En högkonjunktur innebär blygsamma 2-3 procents tillväxt och ungefär vid denna nivå börjar ekonomin uppvisa klara symptom på brännskador till följd av överhettning. Utrymmet för skattehöjningar blir mindre, det kan rimligen inte vara ett särskilt kontroversiellt påstående när skatterna från en av världens högsta nivåer höjts med 20.000 kronor per förvärvsarbete på ett par år. Arbetslösheten permanentas alltmer och arbetslöshetens hårda kärna av knappt anställningsbara långtidsarbetslösa verkar ha hårdats.

Men visst, siffror skall inte extrapoleras och historien är full av exempel på att de kan ändras till det bättre, fortare än någon kan ana. Krisens allvarigare dimension handlar om rättvisa och fattigdom. Det låter som en påannonsering till ett reportage i P1, men i motsats till radioreportaget handlar det inte om medicinkliniker som omorganiseras eller yrkesgrupper som tjänar mindre än genomsnittet av de andra.

Vi är fortfarande rika och inte fattiga. Inte ens de värst utsatta är fattiga i den betydelse detta begrepp har givits. Mycket få ensamföräldrar är fattiga enligt vedertagen norm – knappt fem procent har en disponibel inkomst under halva median-

inkomsten, konstaterar en rapport från socialdepartementet.

Vi har kanske inte så många fattiga, men vi har verkligen en fattig definition av fattigdom. Nästan alla studenter på handels och tekniska tjänar mindre än halva medianinkomsten. Men de är inte fattiga. Halva befolkningen torde tjäna mindre än medianinkomsten och det lär de alltid göra. Men därmed är de inte fattiga, lika litet som den andra halvan är rika.

Fattigdom är inte att ha låg lön eller litet pengar, det är att ha berövat ödet ur sina händer. Fattig är den som ingenting själv kan göra för att få det bättre. Det är den för vilken det inte nyttar att bli duktigare, slita hårdare eller tänka klokare, för dens levnadsvillkor avgörs ändå av andra den inte känner och sällan kan påverka.

Marginaleffekt på 90 procent

En ensamföräldrar har en marginaleffekt på 70 procent redan vid 100.000 i årslön. Vid relativt normala 220.000 kronor är marginaleffekten 90 procent. Det innebär att en ensamförälder genom att jobba mer, bättre eller klokare får behålla en krona på varje tia, medan de verkliga levnadsvillkoren avgörs i riksdag, regering, kommunhus och kammarrätt.

Med denna definition av fattigdom, är i stort sett alla ensamföräldrar fattiga, en stor del av dem som jobbar inom vård, omsorg och utbildning är fattiga och de senaste

åren har fattigdomen tagit ett rejält brett i medelklassen. Med denna definition av fattigdom är det inte svårt och undernäring som är påföljden, utan snarare håglöshet och inlärd hjälplöshet.

Tecknen på detta är också många. Bland klientifierade invandrare, ALUfierade ungdomar och de medelålders som väntar på nästa bud om avtalspension. Även det som i de flesta länder brukar vara den sista möjligheten att ta makten över sitt öde – att bli egen företagare – har påverkats. Vi har bland Europas lägsta företagandefrekvenser och enligt en undersökning SAF har gjort skulle en stor del av de unga vilja vara egna företagare samtidigt som de inte tror sig om att vara kapabla att vara det. Värst slår det mot den ungdomsgeneration som i princip är helt utestängd från den reguljära arbetsmarknaden, som inte får jobb för att de saknar arbetslivserfarenhet och som inte får erbjudas jobb till en ersättning som motsvarar deras erfarenhet.

I motsats till de makroekonomiska indikatorerna går det på detta område att extrapolera tendenserna och se vartåt det barkar, med ungdomen i åtgärder, medelålders sysselsatta i Kalmarmodellens värmpfikt, avtalspensionerade äldre och de sämst ställda försörjda på socialbidrag med kommunal arbetsplikt. Effekten på människors handlingskraft, egenmakt och initiativ är inte svårt att föreställa sig.

Men nog borde det finnas något

hopp. Vi har ett konkurrenskraftigt, om än för litet, näringsliv. Vi har en offentlig förvaltning som i många stycken är bättre än många andra länders. Vi har, trots allt, mycket klokskap och kompetens.

Idéerna finns

Vi har ju till och med i vår politiska fauna idétraditionerna som behövs. Antag om vi kunde återväcka den liberala frigörelse som för hundra år sedan förde oss från backstugorna till världsledande industrination. Antag också att vi kunde göra den moderata intuitionen att se skatter mer som problem än lösning, till politiskt allmångods. Antag vidare att den småsnålhet med allmänna medel och vardagsklokskap som förr var många centerpartistiska kommunalmäns signum blev ett ideal för politiker i gemen. Och antag till sist att socialdemokraterna en dag upptäckte att de faktiskt också har en idétradition än den stora statens och mäktiga fackets. Karlebyns, kooperatörernas, folkbildarna och självförvaltarnas idéer, där solidaritet faktiskt betyder konsumentmakt och konkurrens mot karteller och monopol.

Det finns ingenting i vår svenska historia som talar emot att vi skulle kunna få ett politisk klimat där det råder en grundläggande consensus kring vad som krävs för ett blomstrande företagsklimat, sunda och måttliga offentliga finanser och fungerande civila trygghetsnät. Det betyder inte nödvändigtvis en naiv önskan om att en honungsmet av

samförstånd skall ersätta ideologiska skillnader och motsättningar. Det betyder snarare en förhoppning om att politik fortfarande kan spela en roll, bara den slutar låtsas och inbilla sig att den kan ställa till rätta och kontrollera både regler, spel och utfall. Eller varför inte, överge den gamla tron på ekonomi som en maskin och politikern som maskinist och anamma litet av kunskaperna från modern miljödebatt och se ekonomin och samhället som ett ekosystem, där plantor gror, växer och dör i en komplicerad balans och sammansatta beroenden och där trädgårdsmästaren söker vårda och förstå men inte störa och förstöra.

Det var en bra diskussion, men den kunde varit bättre, säger byggentreprenören som följer mig till den väntande taxin. Med föreläsarens lättsårade stolthet undrar jag vad han menar. – Ja, vi borde bara gått in till de andra konferensrummen, säger byggaren. – Vi borde sagt till dem att lägga undan fylleriövningar och protokoll, och föreslå dem att vi alla struntar i riksdag, regering, skatter, fack, arbetsrätt, kärnkraftsavveckling och hela härket, och sätter oss ner och ser hur vi kan jobba tillsammans. Tänk om vi vågat det, säger byggentreprenören som börjat dagen med att säga att Byggnads löneavtal inte är något problem, för han har ändå slutat ha folk anställda.